YURIDIK FANLAR AXBOROTNOMASI

ВЕСТНИК ЮРИДИЧЕСКИХ НАУК

REVIEW OF LAW SCIENCES

huquqiy ilmiy-amaliy jurnal

правовой научно-практический журнал

legal scientific-practical journal

2026-yil 1-son

VOLUME 10 / ISSUE 1 / 2026

DOI: HTTPS://DX.DOI.ORG/10.51788/TSUL.ROLS.2025.10.1.

ISSN 2181-919X

E-ISSN 2181-1148

DOI: HTTPS://DX.DOI.ORG/10.51788/TSUL.ROLS

Crossref Content Registration

MUASSIS: TOSHKENT DAVLAT YURIDIK UNIVERSITETI

"Yuridik fanlar axborotnomasi – Вестник юридических наук – Review of law sciences" huquqiy ilmiy-amaliy jurnali O'zbekiston matbuot va axborot agentligi tomonidan 2020-yil 22-dekabrda 0931-sonli guvohnoma bilan davlat ro'yxatidan o'tkazilgan.

Jurnal O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi jurnallari ro'yxatiga kiritilgan.

Mualliflik huquqlari Toshkent davlat yuridik universitetiga tegishli. Barcha huquqlar himoyalangan. Jurnal materiallaridan foydalanish, tarqatish va ko'paytirish muassis ruxsati bilan amalga oshiriladi.

Sotuvda kelishilgan narxda.

Nashr bo'yicha mas'ul:
O. Choriyev

Muharrirlar:
E. Mustafayev,
Y. Yarmolik,
M. Sharifova,
Sh. Beknazarova,
X. Yuldasheva

Musahhih:
M. Tursunov

Texnik muharrir:
U. Sapayev

Dizayner:
D. Rajapov

Tahririyat manzili:
100047. Toshkent shahar,
Sayilgoh ko'chasi, 35.
Tel.: (0371) 233-66-36 (1169)

Veb-sayt: review.tsul.uz
E-mail: reviewjournal@tsul.uz

Obuna indeksi: 1385.

Nashriyot litsenziyasi
№ 174625, 29.11.2023-y.

Jurnal 2026-yil 25-martda bosmaxonaga topshirildi.
Qog'oz bichimi: A4.
Shartli bosma tabog'i: 23,5
Adadi: 100. Buyurtma: № 46.

Bosmaxona litsenziyasi
29.11.2023 № 174626

TDYU bosmaxonasida chop etildi.
Bosmaxona manzili:
100047. Toshkent shahri,
Sayilgoh ko'chasi, 37.

© Toshkent davlat yuridik universiteti

TAHRIR HAY'ATI

BOSH MUHARRIR

B. Xodjayev – Toshkent davlat yuridik universiteti rektori, yuridik fanlar doktori, professor

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI

Z. Esanova – Toshkent davlat yuridik universiteti Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektori, yuridik fanlar doktori, professor

MAS'UL MUHARRIR

O. Choriyev – Toshkent davlat yuridik universiteti Tahririy-nashriyot markazi direktori

TAHRIR HAY'ATI A'ZOLARI

Y. Kanyazov – Adliya vazirligi huzuridagi Yuridik kadrlarni qayta tayyorlash va malakasini oshirish instituti direktori, yuridik fanlar nomzodi

J. Tashkulov – Fanlar akademiyasi Davlat va huquq instituti bo'lim boshlig'i, yuridik fanlar doktori, professor

U. To'xtasheva – Korrupsiyaga qarshi kurashish agentligi direktori o'rinbosari, yuridik fanlar doktori, professor

M. Yasan – Balikesir universiteti Huquq fakulteti professori (Turkiya)

S. Ma'mun – Islam Negeri universiteti o'qituvchisi (Indoneziya)

Sh. Asadov – O'zbekiston Respublikasi Adliya vazirligi Yuridik ta'lim va sud-ekspertiza boshqarmasi boshlig'i, yuridik fanlar doktori, professor

I. Ergashev – Toshkent davlat yuridik universiteti Ma'muriy va moliya huquqi sho'basi professori, yuridik fanlar doktori

J. Nematov – Toshkent davlat yuridik universiteti Ma'muriy va moliya huquqi sho'basi professori, yuridik fanlar doktori

M. Aminjonova – O'zbekiston Respublikasi Huquqni muhofaza qilish akademiyasi Qonunchilik ijrosi ustidan nazoratni tashkil etish kafedrasi dotsenti, yuridik fanlar doktori

M. Raximov – Toshkent davlat yuridik universiteti Tadqiqot markazi boshlig'i, yuridik fanlar bo'yicha falsafa doktori

I. Djurayev – Toshkent davlat yuridik universiteti Sud hokimiyati, advokatura va huquqni muhofaza qiluvchi organlar sho'basi mudiri, yuridik fanlar doktori, professor

O. Narzullayev – Toshkent davlat yuridik universiteti Ekologiya huquqi sho'basi professori, yuridik fanlar doktori

F. Maxmudov– Adliya vazirligi huzuridagi Yuridik kadrlarni qayta tayyorlash va malakasini oshirish instituti direktori o'rinbosari, yuridik fanlar doktori, dotsent

M. Kadirova – Toshkent davlat yuridik universiteti Jinoyat-protsessual huquqi sho'basi professor v.b., yuridik fanlar doktori

I. Yakubova – Toshkent davlat yuridik universiteti Intellektual mulk huquqi sho'basi professor v.b., yuridik fanlar doktori

A. Muxamedjanov – Toshkent davlat yuridik universiteti Xalqaro huquq va inson huquqlari sho'basi professori, yuridik fanlar doktori

N. Niyazova – Toshkent davlat yuridik universiteti O'zbek tili va adabiyoti sho'basi professori, pedagogika fanlari nomzodi

УЧРЕДИТЕЛЬ: ТАШКЕНТСКИЙ ГОСУДАРСТВЕННЫЙ ЮРИДИЧЕСКИЙ УНИВЕРСИТЕТ

Правовой научно-практический журнал «Вестник юридических наук – Yuridik fanlar axborotnomasi – Review of Law Sciences» зарегистрирован Агентством печати и информации Узбекистана 22 декабря 2020 года с удостоверением № 0931.

Журнал включён в перечень журналов Высшей аттестационной комиссии при Министерстве высшего образования, науки и инноваций Республики Узбекистан.

Авторские права принадлежат Ташкентскому государственному юридическому университету. Все права защищены. Использование, распространение и воспроизведение материалов журнала осуществляется с разрешения учредителя.

Реализуется по договорной цене.

Ответственный за выпуск:
О. Чориев

Редакторы:
Э. Мустафаев,
Е. Ярмолик,
М. Шарифова,
Ш. Бекназарова,
Х. Юлдашева

Корректор:
М. Турсунов

Технический редактор:
У. Сапаев

Дизайнер:
Д. Ражапов

Адрес редакции:
100047. Город Ташкент,
улица Сайилгох, 35.
Тел.: (0371) 233-66-36 (1169)

Веб-сайт: review.tsul.uz
E-mail: reviewjournal@tsul.uz

Подписной индекс: 1385.

Издательская лицензия
от 29.11.2023 № 174625.

Журнал передан в типографию 25.03.2026.
Формат бумаги: А4.
Усл. п. л. 23,5. Тираж: 100 экз.
Номер заказа: 46.

Лицензия типографии
от 29.11.2023 № 174626.

Отпечатано в типографии Ташкентского государственного юридического университета.
100047, г. Ташкент, ул. Сайилгох, дом 37.

© Ташкентский государственный юридический университет

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ

ГЛАВНЫЙ РЕДАКТОР

Б. Ходжаев – ректор Ташкентского государственного юридического университета, доктор юридических наук, профессор

ЗАМЕСТИТЕЛЬ ГЛАВНОГО РЕДАКТОРА

З. Эсанова – проректор Ташкентского государственного юридического университета по научной работе и инновациям, доктор юридических наук, профессор

ОТВЕТСТВЕННЫЙ РЕДАКТОР

О. Чориев – директор Редакционно-издательского центра Ташкентского государственного юридического университета

ЧЛЕНЫ РЕДКОЛЛЕГИИ

Е. Каньязов – директор Института переподготовки и повышения квалификации юридических кадров при Министерстве юстиции, кандидат юридических наук

Ж. Ташкулов – заведующий отделом Института государства и права Академии наук, доктор юридических наук, профессор

У. Тухташева – заместитель директора Агентства по противодействию коррупции Республики Узбекистан, доктор юридических наук, профессор

М. Ясан – профессор юридического факультета Университета Балыкесир (Турция)

С. Маъмун – преподаватель Исламского государственного университета (Индонезия)

Ш. Асадов – начальник управления юридического образования и судебной экспертизы Министерства юстиции Республики Узбекистан, доктор юридических наук, профессор

И. Эргашев – профессор сектора административного и финансового права Ташкентского государственного юридического университета, доктор юридических наук

Ж. Нематов – профессор сектора административного и финансового права Ташкентского государственного юридического университета, доктор юридических наук

М. Аминжонова – доцент кафедры организации контроля за исполнением законодательства Правоохранительной академии Республики Узбекистан, доктор юридических наук

М. Рахимов – начальник Центра исследований Ташкентского государственного юридического университета, доктор философии по юридическим наукам

И. Джураев – заведующий сектором судебной власти, адвокатуры и правоохранительных органов Ташкентского государственного юридического университета, доктор юридических наук, профессор

О. Нарзуллаев – профессор сектора экологического права Ташкентского государственного юридического университета, доктор юридических наук

Ф. Махмудов – заместитель директора Института переподготовки и повышения квалификации юридических кадров при Министерстве юстиции, доктор юридических наук, доцент

М. Кадирова – и.о. профессора сектора уголовно-процессуального права Ташкентского государственного юридического университета, доктор юридических наук

И. Якубова – и.о. профессора сектора права интеллектуальной собственности Ташкентского государственного юридического университета, доктор юридических наук

А. Мухамеджанов – профессор сектора международного права и прав человека Ташкентского государственного юридического университета, доктор юридических наук

Н. Ниязова – профессор сектора узбекского языка и литературы Ташкентского государственного юридического университета, кандидат педагогических наук

FOUNDER: TASHKENT STATE UNIVERSITY OF LAW

"Yuridik fanlar axborotnomasi – Вестник юридических наук – Review of law sciences" legal scientific-practical journal was registered by Press and Information Agency of Uzbekistan on December 22, 2020, with certificate number 0931.

The journal is included in the list of journals of the Supreme Attestation Commission under the Ministry of Higher Education, Science and Innovations of the Republic of Uzbekistan. Copyright belongs to Tashkent State University of Law. All rights reserved. Use, distribution and reproduction of materials of the journal are carried out with the permission of the founder.

Agreed-upon price.

Publication Officer:
O. Choriev

Editors:
E. Mustafaev,
E. Yarmolik,
M. Sharifova,
Sh. Beknazarova,
Kh. Yuldasheva

Proofreader:
M. Tursunov

Technical editor:
U. Sapaev

Designer:
D. Rajapov

Publishing department addess:
100047. Tashkent city,
Sayilgoh street, 35.
Phone: (0371) 233-66-36 (1169)

Website: review.tsul.uz
E-mail: reviewjournal@tsul.uz

Subscription index: 1385.

Publishing license
№ 174625, 29.11.2023.

The journal is submitted to the Printing house on 25.03.2026.
Paper size: A4.
Cond.p.f: 23,5.
Units: 100. Order: № 46.

Printing house license
№ 174626, 29.11.2023.

Published in the Printing house of Tashkent State University of Law.
100047. Tashkent city, Sayilgoh street, 37.

© Tashkent State University of Law

EDITORIAL BOARD

EDITOR-IN-CHIEF

B. Xodjaev – Rector of Tashkent State University of Law, Doctor of Law, Professor

DEPUTY EDITOR

Z. Esanova – Deputy Rector for Scientific Affairs and Innovations of Tashkent State University of Law, Doctor of Law, Professor

EXECUTIVE EDITOR

O. Choriev – Director of the Publishing and Editorial Center of Tashkent State University of Law

MEMBERS OF EDITORIAL BOARD

Y. Kanyazov – Director of the Institute for Retraining and Advanced Training of Legal Personnel under the Ministry of Justice, Candidate of Legal Sciences

J. Tashkulov – Head of the Department of the Institute of State and Law of the Academy of Sciences, Doctor of Law, Professor

U. Tuxtasheva – Deputy Director of the Anti-Corruption Agency, Doctor of Law, Professor

M. Yasan – Professor of the Faculty of Law, Balikesir University (Turkey)

S. Ma'mun – Lecturer at Universitas Islam Negeri (Indonesia)

Sh. Asadov – Head of the Department of Legal Education and Forensic Examination of the Ministry of Justice of the Republic of Uzbekistan, Doctor of Law, Professor

I. Ergashev – Professor of the Department of Administrative and Financial Law of Tashkent State University of Law, Doctor of Law

J. Nematov – Professor of the Department of Administrative and Financial Law of Tashkent State University of Law, Doctor of Law

M. Aminjonova – Associate Professor of the Department of Organization of Control over the Execution of Legislation of the Law Enforcement Academy of the Republic of Uzbekistan, Doctor of Law

M. Rakhimov – Head of the Research Center of Tashkent State University of Law, Doctor of Philosophy (PhD) in Law

I. Djuraev – Head of the Department of Jucidiary, Advocacy and Law Enforement Agencies of Tashkent State University of Law, Doctor of Law, Professor

O. Narzullaev – Professor of the Department of Environmental Law of Tashkent State University of Law, Doctor of Law

F. Makhmudov – Deputy Director of the Institute for Retraining and Advanced Training of Legal Personnel under the Ministry of Justice, Doctor of Law, Associate Professor

M. Kadirova – Acting Professor of the Department of Criminal Procedure Law of Tashkent State University of Law, Doctor of Law

I. Yakubova – Acting Professor of the Department of Intellectual Property Law of Tashkent State University of Law, Doctor of Law

A. Mukhamedjanov – Professor of the Department of International Law and Human Rights of Tashkent State University of Law, Doctor of Law

N. Niyazova – Professor of the Department of Uzbek Language and Literature of Tashkent State University of Law, Candidate of Pedagogical Sciences

MUNDARIJA

12.00.02 – KONSTITUTSIYAVIY HUQUQ. MA'MURIY HUQUQ. MOLIYA VA BOJXONA HUQUQI

11 **ALLAMBAYEV JAVLONBEK RUSTAMOVICH**
Ma'muriy huquqbuzarlik to'g'risidagi ishlarni ko'rib chiqishda ma'muriy ogohlantirish jazosini qo'llash istiqbollari

21 **SULTANOV RAHMON AVALBOYEVICH**
Oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlashda davlat boshqaruvini raqamlashtirish

12.00.03 – FUQAROLIK HUQUQI. TADBIRKORLIK HUQUQI. OILA HUQUQI. XALQARO XUSUSIY HUQUQ

28 **G'ULOMOV AKMALJON SHUKURILLAYEVICH**
Yangi Fuqarolik kodeksida "farqlash qobiliyati"ni mustahkamlash zaruriyati

34 **INOYATOVA SOXIBA FAZILOVNA**
Fuqarolik huquqlarini himoya qilishning fuqarolik huquqi kategoriyasi sifatidagi tizimli talqini

50 **MAMADIYEV ABROR ABDURAXMON O'G'LI**
Kompensatsiyaning fuqarolik-huquqiy tabiatiga oid ilmiy qarashlar

12.00.04 – FUQAROLIK PROTSESSUAL HUQUQI. IQTISODIY PROTSESSUAL HUQUQI. HAKAMLIK JARAYONI VA MEDIATSIYA

60 **ODILOVA SITORA BOBIR QIZI**
Sud amaliyotida protsessual muddatlar buzilishi va sud qarorlarini bekor qilish

12.00.06 – TABIIY RESURSLAR HUQUQI. AGRAR HUQUQ. EKOLOGIK HUQUQ

69 **NISHONOV ABDULLOH UBAYDULLOH O'G'LI**
Muhofaza zonalari hududidagi yer uchastkalaridan foydalanishning huquqiy tartibini takomillashtirish

12.00.08 – JINOYAT HUQUQI. JINOYAT-IJROIYA HUQUQI

79 **JUMANIYOZOVA ZARNIGOR MAXAMMADI QIZI**
Odam savdosi jinoyatining obyekti va predmeti: jinoyat-huquqiy tahlil

12.00.10 – XALQARO HUQUQ

90 **MADAMINOVA DURDONA ISKANDAROVNA**
Migratsion jarayonlarni huquqiy tartibga solish muammolari: AQSH misolida

105 **MUSAYEV DJAMALIDDIN KAMALOVICH**
Giyohvandlikka qarshi kurashish xavfsizligi strategiyalarida sun'iy intellektning innovatsion algoritmlari

113 **MAXAMATOV MAXMUD MAXAMATAMINOVICH**
Shaxsga doir ma'lumotlarni himoya qilishning zamonaviy tendensiyalari va O'zbekiston qonunchiligini takomillashtirish istiqbollari

122 **XODJAYEVA AZIZA BAXTIYOROVNA**
Barqaror qishloq xo'jaligini xalqaro huquqiy tartibga solish: O'zbekistonda FAO va IFAD modeli

131 **XOLMIRZAYEVA SHOXISTA ARZIQUL QIZI**
Migratsiya bo'yicha xalqaro tashkilot doirasida noqonuniy migratsiyaga qarshi kurashish masalalari

12.00.12 – KORRUPSIYA MUAMMOLARI

139 **MIRZAYEV RAHMATULLA IBODULLAYEVICH**
Korrupsiyaga qarshi kurashish sohasida sun’iy intellektni joriy etishning tashkiliy omillari

150 **MUSASHAYXOV KARIMJON XUSANXANOVICH**
Professional sport sohasidagi ma’muriy boshqaruv jarayonlarida korrupsiyaviy omillar: muammolar va ularni bartaraf etish yo‘llari

159 **AHMADOV ALIMARDON AXMADOVICH**
Aktivlarni qaytarish va korrupsiyani idrok qilish indeksi o‘rtasidagi bog‘liqlik: Yaponiya tajribasi hamda O‘zbekistonda qo‘llash imkoniyati

12.00.13 – INSON HUQUQLARI

175 **MUHITDINOVA FIRYUZA ABDURASHIDOVNA, MAMASOLIYEV SAIDAKMAL SAIDAKBAROVICH**
Inson huquqlari avlodlari nazariyasining rivojlanishi: an’anaviy huquqlardan raqamli huquqlarga o‘tish masalalari

186 **ODILOV JAMSHID BOBIRMIRZO O‘G‘LI**
Inson ekologik huquqlarini ta’minlashning xalqaro huquqiy jihatlari

195 **RUZINAZAROV SHUXRAT NURALIYEVICH**
Ilm va adolatga sodiqligi bilan e’zoz topgan huquqshunos (Mamlakat Vosiqovaning yorqin xotirasiga bag‘ishlanadi)

E-ISSN 2181-1148
ISSN 2181-919X

СОДЕРЖАНИЕ

12.00.02 – КОНСТИТУЦИОННОЕ ПРАВО. АДМИНИСТРАТИВНОЕ ПРАВО. ФИНАНСОВОЕ И ТАМОЖЕННОЕ ПРАВО

11 **АЛЛАМБАЕВ ЖАВЛОНБЕК РУСТАМОВИЧ**
Перспективы применения предупреждения как меры административного наказания при рассмотрении дел об административных правонарушениях

21 **СУЛТАНОВ РАХМОН АВАЛБОЕВИЧ**
Цифровизация государственного управления в обеспечении продовольственной безопасности

12.00.03 – ГРАЖДАНСКОЕ ПРАВО. ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСКОЕ ПРАВО. СЕМЕЙНОЕ ПРАВО. МЕЖДУНАРОДНОЕ ЧАСТНОЕ ПРАВО

28 **ГУЛОМОВ АКМАЛЖОН ШУКУРИЛЛАЕВИЧ**
Необходимость закрепления «способности к различению» в новом Гражданском кодексе

34 **ИНОЯТОВА СОХИБА ФАЗИЛОВНА**
Системное осмысление защиты гражданских прав как категории гражданского права

50 **МАМАДИЕВ АБРОР АБДУРАХМОН УГЛИ**
Научные взгляды на гражданско-правовую природу компенсации

12.00.04 – ГРАЖДАНСКОЕ ПРОЦЕССУАЛЬНОЕ ПРАВО. ЭКОНОМИЧЕСКОЕ ПРОЦЕССУАЛЬНОЕ ПРАВО. АРБИТРАЖ И МЕДИАЦИЯ

60 **ОДИЛОВА СИТОРА БОБИР КИЗИ**
Нарушение процессуальных сроков в судебной практике и отмена судебных решений

12.00.06 – ПРИРОДОРЕСУРСНОЕ ПРАВО. АГРАРНОЕ ПРАВО. ЭКОЛОГИЧЕСКОЕ ПРАВО

69 **НИШОНОВ АБДУЛЛОХ УБАЙДУЛЛОХ УГЛИ**
Совершенствование правового режима использования земельных участков в границах охранных зон

12.00.08 – УГОЛОВНОЕ ПРАВО. УГОЛОВНО-ИСПОЛНИТЕЛЬНОЕ ПРАВ

79 **ЖУМАНИЁЗОВА ЗАРНИГОР МАХАММАДИ КИЗИ**
Объект и предмет преступления торговли людьми: уголовно-правовой анализ

12.00.10 – МЕЖДУНАРОДНОЕ ПРАВО

90 **МАДАМИНОВА ДУРДОНА ИСКАНДАРОВНА**
Проблемы правового регулирования миграционных процессов: на примере США

105 **МУСАЕВ ДЖАМАЛИДДИН КАМАЛОВИЧ**
Инновационные алгоритмы искусственного интеллекта в стратегиях антинаркотической безопасности

113 **МАХАМАТОВ МАХМУД МАХАМАТАМИНОВИЧ**
Современные тенденции защиты персональных данных и перспективы совершенствования законодательства Узбекистана

122 **ХОДЖАЕВА АЗИЗА БАХТИЁРОВНА**
Международно-правовое регулирование устойчивого сельского хозяйства: модель FAO и IFAD в Узбекистане

131 **ХОЛМИРЗАЕВА ШОХИСТА АРЗИКУЛ КИЗИ**
Вопросы противодействия незаконной миграции в рамках Международной организации по миграции

12.00.12 – ПРОБЛЕМЫ КОРРУПЦИИ

139 **МИРЗАЕВ РАХМАТУЛЛА ИБОДУЛЛАЕВИЧ**
Организационные факторы внедрения искусственного интеллекта в сфере противодействия коррупции

150 **МУСАШАЙХОВ КАРИМЖОН ХУСАНХАНОВИЧ**
Коррупционные факторы в процессах административного управления в сфере профессионального спорта: проблемы и пути их устранения

159 **АХМАДОВ АЛИМАРДОН АХМАДОВИЧ**
Взаимосвязь между возвратом активов и индексом восприятия коррупции: опыт Японии и перспективы применения для Узбекистана

12.00.13 – ПРАВА ЧЕЛОВЕКА

175 **МУХИТДИНОВА ФИРЮЗА АБДУРАШИДОВНА, МАМАСОЛИЕВ САИДАКМАЛ САИДАКБАРОВИЧ**
Развитие теории поколений прав человека: проблемы перехода от традиционных прав к цифровым

186 **ОДИЛОВ ЖАМШИД БОБИРМИРЗО УГЛИ**
Международно-правовые аспекты обеспечения экологических прав человека

195 **РУЗИНАЗАРОВ ШУХРАТ НУРАЛИЕВИЧ**
Юрист, удостоенный признания за преданность науке и справедливости
(посвящается светлой памяти Мамлакат Восиковой)

E-ISSN 2181-1148
ISSN 2181-919X

CONTENTS

12.00.02 – CONSTITUTIONAL LAW. ADMINISTRATIVE LAW. FINANCIAL AND CUSTOMS LAW

11 **ALLAMBAEV JAVLONBEK RUSTAMOVICH**
Prospects for the application of an administrative warning penalty when considering cases of administrative offenses

21 **SULTANOV RAHMON AVALBOYEVICH**
Digitalization of public administration in ensuring food security

12.00.03 – CIVIL LAW. BUSINESS LAW. FAMILY LAW. INTERNATIONAL PRIVATE LAW

28 **GULOMOV AKMALJON SHUKURILLAYEVICH**
The necessity of strengthening “Discernment capacity” in the new Civil Code

34 **INOYATOVA SOKHIBA FAZILOVNA**
Systematic reflection of civil rights protection as a category of civil law

50 **MAMADIEV ABROR ABDURAKHMON UGLI**
Scientific views on the civil-legal nature of compensation

12.00.04 – CIVIL PROCEDURAL LAW. ECONOMIC PROCEDURAL LAW. ARBITRATION PROCESS AND MEDIATION

60 **ODILOVA SITORA BOBIR KIZI**
Violation of procedural time limits in judicial practice and the annulment of court decisions

12.00.06 – THE LAW OF NATURAL RESOURCES. AGRARIAN LAW. ENVIRONMENTAL LAW

69 **NISHONOV ABDULLOH UBAYDULLOH UGLI**
Improvement of the legal procedure for the use of land plots in the territory of protected zones

12.00.08 – CRIMINAL LAW. CRIMINAL-EXECUTIVE LAW

79 **JUMANIYOZOVA ZARNIGOR MAKHAMMADI KIZI**
The object and subject of human trafficking: a criminal-legal analysis

12.00.10 – INTERNATIONAL LAW

90 **MADAMINOVA DURDONA ISKANDAROVNA**
Problems of legal regulation of migration processes: the example of the USA

105 **MUSAEV DJAMALIDDIN KAMALOVICH**
Innovative artificial intelligence algorithms in anti-drug security strategies

113 **MAKHAMATOV MAKHMUD MAKHAMATAMINOVICH**
Modern trends in personal data protection and prospects for improving the legislation of Uzbekistan

122 **KHODJAEVA AZIZA BAKHTIYOROVNA**
International legal regulation of sustainable agriculture: the FAO and IFAD model in Uzbekistan

131 **XOLMIRZAYEVA SHOHKISTA ARZIQUL KIZI**
Issues of combating illegal migration within the framework of the international organization for migration

12.00.12 – CORRUPTION PROBLEMS

139 **MIRZAEV RAHMATULLA IBODULLAYEVICH**
Organizational factors of implementing artificial intelligence in the field of anti-corruption

150 **MUSASHAYKHOV KARIMJON KHUSANKHANOVICH**
Corruption factors in administrative management processes in the field of professional sports: problems and ways to eliminate them

159 **AHMADOV ALIMARDON AKHMADOVICH**
The nexus between asset recovery and corruption perceptions index: Japan’s experience and implications for Uzbekistan

12.00.13 – HUMAN RIGHTS

175 **MUKHITDINOVA FIRYUZA ABDURASHIDOVNA, MAMASOLIYEV SAIDAKMAL SAIDAKBAROVICH**
Development of the human rights generation theory: issues of transition from traditional rights to digital rights

186 **ODILOV JAMSHID BOBIRMIRZO UGLI**
International legal aspects of ensuring human environmental rights

195 **RUZINAZAROV SHUKHRAT NURALIYEVICH**
A Jurist Honored for Her Commitment to Science and Justice
(Dedicated to the bright memory of Mamlakat Vosiqova)

E-ISSN 2181-1148
ISSN 2181-919X

Kelib tushgan / Получено / Received: 22.12.2025
Qabul qilingan / Принято / Accepted: 02.03.2026
Nashr etilgan / Опубликовано / Published: 25.03.2026

DOI: https://dx.doi.org/10.51788/tsul.rols.2025.10.1./PQWD7787
UDC: 341:314.74(045)(575.1)

MIGRATSION JARAYONLARNI HUQUQIY TARTIBGA SOLISH MUAMMOLARI: AQSH MISOLIDA

Madaminova Durdona Iskandarovna,
Toshkent davlat yuridik universiteti
Davlat boshqaruvi sho'basi professor v.b.,
siyosiy fanlar doktori
ORCID: https://orcid.org/0000-0001-7029-2107
e-mail: d_madaminova@mail.ru

Annotatsiya. *Taraqqiyotning hozirgi bosqichida migratsiya jarayonlarini boshqarish va tartibga solish davlat siyosatining muhim yo'nalishlaridan biridir. Ushbu maqolada migratsiya oqimlarini boshqarish va nazorat qilish imkonini beradigan qonunchilik normalari va mexanizmlarini ishlab chiqish, mamlakat hududiga kirib kelayotgan migrantlar faoliyatining qonuniyligini nazorat qilish, shuningdek, milliy manfaatlarni himoyalash va xavfsizlikni ta'minlash kabi migratsiya siyosatining muhim jihatlari o'rganilgan. Ushbu siyosat doirasida doimiy nazoratni tashkil qilish, noqonuniy migrantlarni aniqlash hamda migrantlarning yangi jamiyat va mehnat sharoitlariga moslashishi uchun zarur shart-sharoitlarni yaratish ko'zda tutiladi. Bundan tashqari, so'nggi yillarda AQSHda turli omillar ta'sirida migratsiya oqimlari faolligi ortayotgani, milliy xavfsizlikka tahdidlar kuchayayotgani, shuningdek, ushbu jarayon ishtirokchilarining huquq va majburiyatlarini himoya qilish zarurati kuzatilayotgani tadqiq etilgan. Shuningdek, migratsiya tushunchasining nazariy asoslari va tasnifi, migratsiya jarayonlarini tadqiq etishning institutsional asoslari aniqlanib, migratsiya va xavfsizlik kategoriyalarining o'zaro aloqadorligi nazariy-konseptual tahlil qilingan. Ushbu tadqiqot natijalari va vaziyat tahlilidan uni amaliyotda qo'llash bo'yicha taklif hamda tavsiyalar ishlab chiqishda foydalanish mumkin.*

Kalit so'zlar: *migratsiya oqimlari, migrantlar, retsipiyent davlat, donor davlat, tranzit davlat, huquqiy asoslar, xavfsizlik, milliy manfaatlar*

ПРОБЛЕМЫ ПРАВОВОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ МИГРАЦИОННЫХ ПРОЦЕССОВ: НА ПРИМЕРЕ США

Мадаминова Дурдона Искандаровна,
доктор политических наук,
и. о. профессора сектора государственного управления
Ташкентского государственного юридического университета

Аннотация. *На современном этапе развития управление и регулирование миграционных процессов являются одним из важнейших направлений государственной политики. В данной статье исследуются ключевые аспекты миграционной политики, включая разработку правовых норм и механизмов, обеспечивающих управление и контроль миграционных потоков, контроль законности деятельности мигрантов, прибывающих на территорию*

государства, а также защиту национальных интересов и обеспечение безопасности. В рамках данной политики предусматривается организация постоянного контроля, выявление незаконных мигрантов, а также создание необходимых условий для адаптации мигрантов к новым социальным и трудовым условиям. Кроме того, в статье анализируется усиление миграционных потоков в США в последние годы под воздействием различных факторов, рост угроз национальной безопасности, а также необходимость защиты прав и обязанностей участников данных процессов. Также определены теоретические основы и классификация понятия миграции, выявлены институциональные основы исследования миграционных процессов, проведён теоретико-концептуальный анализ взаимосвязи категорий миграции и безопасности. В результате проведённого исследования автором сформулированы выводы и разработаны рекомендации, направленные на совершенствование практики их применения.

Ключевые слова: *миграционные потоки, мигранты, государство-реципиент, государство-донор, транзитное государство, правовые основы, безопасность, национальные интересы*

PROBLEMS OF LEGAL REGULATION OF MIGRATION PROCESSES: THE EXAMPLE OF THE USA

Madaminova Durdona Iskandarovna,
Acting Professor of the Department of Public Administration,
Tashkent State University of Law,
Doctor of Political Sciences

Abstract. *At the present stage of development, the management and regulation of migration processes is one of the important directions of state policy. This article examines such important aspects of migration policy as the development of legislative norms and mechanisms that allow managing and controlling migration flows, monitoring the legality of the activities of migrants entering the country, as well as protecting national interests, and ensuring security. Within the framework of this policy, it is planned to organize constant monitoring, identify illegal migrants, and create the necessary conditions for the adaptation of migrants to the new society and working conditions. In addition, in recent years, the increasing activity of migration flows in the USA under the influence of various factors, increasing threats to national security, as well as the need to protect the rights and obligations of participants in this process have been studied. Also, the theoretical foundations and classification of the concept of migration, the institutional foundations of the study of migration processes are defined, and the interrelationship of the categories of migration and security is theoretically and conceptually analyzed. The results of this study and the analysis of the situation can be used in the development of proposals and recommendations for its practical application.*

Keywords: *migration flows, migrants, recipient state, donor state, transit state, legal basis, security, national interests*

Kirish

Xalqaro siyosiy maydonda yuz berayotgan oʻzgarishlar sharoitida migratsiya oqimlari koʻlami kengayib, global tus olmoqda. Migratsiya jarayoni oʻz mohiyatiga koʻra, aholining ham mahalliy, ham milliy, ham xalqaro miqyosdagi koʻchishi bilan tavsiflanib, bunda yashash joyining doimiy yoki muayyan muddatga oʻzgarishi kuzatiladi. Mazkur jarayonlar iqtisodiy, siyosiy, ijtimoiy va madaniy sohalardagi turli omillar ta’sirida yuz bermoqda. Migratsiya omilining turli soha vakillari tomonidan keng tadqiq etilishi uning sabab va oqibatlari koʻlami nihoyatda kengligi hamda bu borada fanlararo yondashuv zarurati yuzaga kelgani bilan izohlanadi.

Dunyoning turli nuqtalarida migratsiya oqimlari turlicha namoyon boʻlmoqda. Xusu-

san, aholi sonining keskin ortishi natijasida ish oʻrinlarining qisqarishi, turli din va millat vakillari hamda sivilizatsiyalar oʻrtasidagi toʻqnashuvlar, noqonuniy migratsiyaning avj olishi fonida yashirin iqtisodiyot va norasmiy bandlik koʻlamining kengayishi, shuningdek, hududiy nizolarning kuchayishi kabi holatlar bunga misol boʻla oladi. Bu kabi muammolar, tabiiyki, davlatlararo munosabatlarning keskinlashuviga olib kelmoqda. Shu bois, jahon hamjamiyatining har bir a'zosi oldida samarali migratsiya siyosatini ishlab chiqish va uni amaliyotga tatbiq etish bilan bogʻliq dolzarb vazifalar turibdi.

Ilmiy nuqtayi nazardan migratsiya va u bilan bogʻliq bir qator kategoriyalarning mohiyatini toʻliq ochib beruvchi yagona, umume'tirof etilgan ta'rif mavjud emas. Shunga koʻra, ilmiy tadqiqotlarda "migratsiya" tushunchasiga nisbatan turlicha yondashuvlarni uchratish mumkin. Xususan, migratsiya – bu aholining yashash va mehnat qilish maqsadida bir hududdan ikkinchi hududga koʻchishidir (Wickramasinghe, 2017). Zamonaviy ilmiy doktrinada migratsiyaning ikki asosiy turi farqlanadi: ichki va tashqi (xalqaro) migratsiya. Ta'kidlash joizki, davlat chegarasini kesib oʻtgan har qanday shaxsni migrant sifatida talqin qilish maqsadga muvofiq emas. Masalan, turistik maqsadda sayohat qiluvchilar yoki xizmat safariga chiqqan shaxslar migrantlar toifasiga kirmaydi.

Umuman olganda, "migratsiya" koʻp qirrali tushuncha boʻlib, u ilmiy doiralarda turlicha talqin qilinadi. Mazkur terminning etimologiyasi lotincha "migratio" soʻzidan olingan boʻlib, "koʻchish", "joy almashish" yoki "siljish" kabi ma'nolarni anglatadi (Ushakova, 2000). Maxsus adabiyotlar tahlili ushbu tushunchani keng va tor ma'nolarda qoʻllash mumkinligini koʻrsatmoqda.

Keng ma'noda migratsiya – uning davomiyligi, uzluksizligi va maqsadidan qat'i nazar, bir yoki bir necha ma'muriy-hududiy birliklar oʻrtasida amalga oshiriluvchi hududiy koʻchishlarni anglatadi.

Tor ma'noda esa faqatgina doimiy yashash joyining oʻzgarishi bilan yakunlangan hududiy koʻchish jarayoni tushuniladi (Ribakovskiy, 1987). Turli lugʻatlarda ushbu atamaga oʻziga xos ta'riflar berilgan. Xususan, "Britannika ensiklopediyasi" migratsiyaga "muayyan shaxs yoki bir guruh shaxslar tomonidan yashash joyining uzil-kesil (yakuniy) oʻzgartirilishi" sifatida ta'rif beradi (Encyclopaedia Britannica, 2026). Vebster lugʻatida, "migratsiya" tushunchasi "bir mamlakat, hudud yoki yashash joyidan boshqasiga koʻchish" deb izohlanadi (Merriam-Webster, n.d.).

Bugungi kunda AQSHdagi migratsiya jarayonlarini huquqiy tartibga solish sohasidagi davlat siyosati xususiyatlarini tadqiq etish bilan dunyoning yetakchi ilmiy markazlari, ixtisoslashgan dastur va loyihalari faol shugʻullanmoqda. Mazkur tadqiqot ishini olib borishda 1882-yilgi "Xitoyliklarni cheklash toʻgʻrisida"gi qonun (National Archives, 1882); 1924-yilgi "Migratsiya toʻgʻrisida"gi qonun (*Immigration Act*), 2011-yilgi "Voyaga yetmagan chet elliklarga rivojlanish, koʻmak berish va ta'lim olish imkoniyatini yaratish toʻgʻrisida"gi qonun loyihasi (American Immigration Council, 2024); "Bolalik davrida kirib kelgan shaxslarga nisbatan kechiktirilgan choralar toʻgʻrisida"gi dastur (Benenson, 2024); AQSH Federal kodeksining 42-boʻlimi (Kaiser Family Foundation, 2025) kabi hujjatlar huquqiy asos vazifasini oʻtagan. Ushbu hujjatlar AQSH migratsiya tizimining tarixiy evolyutsiyasini va zamonaviy huquqiy tartibga solish mexanizmlarini tushunishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Tadqiqotdan koʻzlangan maqsad zamonaviy sharoitda migratsion jarayonlarning AQSH va Yevropa davlatlari xavfsizligiga ta'sirini tadqiq etish, migratsiyani huquqiy tartibga solish bilan bogʻliq muammolarni tahlil qilish, bu boradagi davlat siyosatining mohiyatini oʻrganish hamda olingan natijalar asosida Oʻzbekiston amaliyoti uchun ilmiy taklif va tavsiyalar ishlab chiqishdan iborat.

Tadqiqotning vazifalari quyidagilardir:

– “migratsiya” tushunchasining nazariy asoslari va tasnifini o‘rganish, migratsiya jarayonlarini tadqiq etishning institutsional asoslarini aniqlash;

– “migratsiya” va “xavfsizlik” kategoriyalari o‘zaro aloqadorligining nazariy-konseptual tahlilini o‘tkazish;

– AQSH misolida migratsiya jarayonlariga ta’sir ko‘rsatuvchi omillar hamda ularning o‘ziga xos xususiyatlarini ochib berish;

– AQSHning migratsion jarayonlarini huquqiy tartibga solish borasidagi siyosatining o‘ziga xos jihatlarini tahlil qilish;

– AQSHning migratsion jarayonlarni tartibga solish borasidagi tajribasini O‘zbekiston amaliyotida qo‘llash imkoniyatlarini aniqlash kabilar shular jumlasidandir.

Globallashuv sharoitida, dunyoning ko‘plab davlatlarida bo‘lgani kabi, AQSHda ham migratsion jarayonlarning jadal tus olishi va uning ijtimoiy-siyosiy hayotga ta’siri hamda mazkur jarayonlarni huquqiy tartibga solish borasidagi davlat siyosati xususiyatlari bilan bog‘liq bo‘lgan ilmiy tadqiqotlarni quyidagi guruhlarga ajratib, tahlil qilish mumkin.

Birinchi guruhga globallashuv sharoitida tobora dolzarb ahamiyat kasb etayotgan milliy, mintaqaviy va global xavfsizlik muammolari va ularning migratsion jarayonlar bilan o‘zaro aloqadorligi, migratsion inqirozning AQSHning taraqqiyotiga ta’siri, migratsion jarayonlarni huquqiy jihatdan tartibga solish borasidagi inson huquq va erkinliklarining ta’minlanishi va bu borada yechimini kutayotgan masalalar yuzasidan ilgari surilgan g‘arb olimlarining qarashlarini kiritish mumkin. Xususan, M. Aatola (2018), A. Acharya (1997), J. Burton (1993), B. Buzan (2007), P. Gautam (2004), A. Giddens (1987), L. Shepherd (2013) va O. Vayever (Waever, 1997) kabi olimlar tomonidan xavfsizlik muammolari, ularning nazariy asoslari hamda insoniyatga xavf solayotgan yangi tahdidlar ko‘lami xususida fikr yuritilgan bo‘lsa, R. Andrijasevic (2012), S. Angenendt (2008), A. Bayefsky (2016), A. Betts (2009; 2017), J. Carens (2013), M. Grinvud, V. Gvirdon, C. Jopke, T. Xuddleston, S. Jiyong, K. Kose, G. Lazaridis (2015), M. Marcelo (2019), A. Orton (2012), A. Triandafillidou va M. Veyner (Greenwood, 1997; Guiraudon, 2001; Zolberg, 2001; Koser, 2007; Huddleston, 2011; Jiyoung, 2015; Triandafyllidou, 2021; Weiner, 1995) kabi olimlarning asarlari asosida bugungi kunda global tus olgan qochoqlar va migratsiya muammosining kelib chiqish sabab va oqibatlari AQSH misolida ochib berilgan.

Ikkinchi guruhni migratsiya jarayonlarini huquqiy tartibga solish, xavfsizlik va barqarorlikni ta’minlash borasida AQSH tomonidan yuritilayotgan siyosatning mazmun-mohiyati hamda bu boradagi O‘zbekiston tajribasini ochib berishga bag‘ishlangan mahalliy olimlarning tadqiqotlari tashkil etadi. Xususan, D. Amirova (2016), D. Muydinov (2019) kabi olimlarning ilmiy ishlarida mazkur masalalar atroflicha yoritilgan. N. Abdullayev (2022), S. Akobirov, I. Bobokulov (2011), S. Bo‘ronov (2020), T. Jo‘rayev (2007a; 2007b), F. Karimov (2020), A. Kasimov, M. Nuritdinov (1998), M. Rajabova (2020), R. Samarov (2010), A. Tulepov (2013), X. Umarov va Sh. G‘oyibnazarovlar (2021) tomonidan O‘zbekiston Respublikasi misolida Markaziy Osiyo mintaqasidagi migratsiya jarayonlarining o‘ziga xos xususiyatlari hamda mehnat muhojirlarining turli yo‘nalishlardagi harakatlanishi bilan bog‘liq holatlar tadqiq etilgan. Y. Abdullayev, Q. Abduraxmonov, G. Abduraxmonova, O. Ata-Mirzayev, L. Maksakova (2022), D. Rasulova (2010), R. Ubaydullayeva, N. Umarova (2006), B. Umurzakov (2017), Z. Qodirova (2016) (Abdullaev, 2008; Abdurahmonova, 2017) kabi olimlarning aholi bandligi va mehnat munosabatlari va xususan, mehnat migratsiyasi masalalariga bag‘ishlangan asarlari alohida ilmiy qiymat kasb etadi.

Metodlar

Ushbu tadqiqot doirasida tobora global ahamiyat kasb etib borayotgan migratsiya

muammosi atrofida kechayotgan siyosiy jarayonlar hamda uning AQSH ichki va tashqi siyosatiga ta'siri, qonunchilikni takomillashtirish bilan bog'liq muammolar so'nggi tadqiqotlarga tayangan holda olib borilgan.

Tadqiqot obyektini AQSHdagi migratsiya jarayonlarini huquqiy tartibga solish bilan bog'liq muammolar tashkil etadi.

Tadqiqotning predmetini AQSHdagi migrasiya jarayonlari va ularning ijtimoiy-siyosiy vaziyatga ta'siri hamda mazkur jarayonlarni huquqiy tartibga solish borasidagi muammolarning yechimi tashkil etadi.

O'rganilayotgan masalaning mohiyatini to'laqonli anglash maqsadida BMTning ixtisoslashgan organi sifatida faoliyat yurituvchi Xalqaro migratsiya tashkiloti (*IOM – The International Organization for Migration*), shuningdek, Immigratsion tadqiqotlar markazi (*Center for Immigration Studiyes*), Nyu-Yorkning migratsion tadqiqotlar markazi (*Center for Migration Studiyes of New York*), Migratsion siyosat instituti (*Migration Policy Institute*), Immigratsion siyosat instituti (*IPC – The Immigration Policy Center*) hamda Xalqaro migratsiya markazi (*GMC – The Global Migration Centre*), (*ORSAM – The Center for Middle Eastern Studiyes*) kabi yetakchi ilmiy markazlar tomonidan e'lon qilingan tahlil va hisobotlar, shuningdek, tegishli ommaviy axborot vositalari matnlari o'rganildi. Tadqiqotda, asosan, sifat tahlili (*qualitative analysis*) va mazmuniy tahlil (*content analysis*) metodlaridan keng foydalanildi. Bundan tashqari, qiyosiy-huquqiy, statistik va tarixiy metodlar ham qo'llandi.

Natijalar

Migratsiya o'ziga xos bo'lgan murakkab ijtimoiy jarayon bo'lib, jamiyat hayotining ko'plab jabhalarini o'z ichiga qamrab oladi. Zotan, migratsiya insoniyat tarixining ajralmas qismi sifatida qabila va urug'chilik munosabatlarining rivoji, yangi yerlarning o'zlashtirilishi, turli millat, elat va madaniyatlararo muloqotning o'rnatilishida o'ziga xos munosib o'rin egallab kelgan. Ayni paytda, migratsion oqimlarning keskin ortishi fonida global miqyosdagi tub o'zgarishlar yuz bermoqda. Migratsiya global tus olish bilan bir vaqtda, globallashuvning muhim omillaridan biri sifatida o'zini namoyon qilmoqda (Madaminova, 2025).

Kishilarning xalqaro miqyosda faol harakatlanishiga shaxsiy va global xarakterdagi omillar ta'sir ko'rsatmoqda. Bular sirasiga yangi daromad manbalariga ega bo'lish imkoniyatlarining paydo bo'lishi, siyosiy beqarorlik hamda iqlim o'zgarishi kabi sabablarni kiritish mumkin. BMTning Aholishunoslik masalalari bo'limi ma'lumotlariga ko'ra, 2024-yilda migratsion oqimlar bo'yicha rekord ko'rsatkich qayd etildi: o'z davlati hududidan tashqarida istiqomat qiluvchi aholi soni 304 million kishiga yetdi. Bu sayyoramizning 8,2 milliardlik umumiy aholisining 3,7 foizini tashkil etadi (taqqoslash uchun 2020-yilda mazkur ko'rsatkich 275 million kishi yoki 3,5 foiz bo'lgan. Agar dunyodagi barcha migrantlarni yaxlit bir mamlakat deb tasavvur qilsak, u aholi soni bo'yicha Hindiston, Xitoy va AQSHdan keyingi to'rtinchi o'rinda turuvchi eng yirik davlatga aylangan bo'lar edi.

Shu o'rinda masalaning mohiyatini to'laqonli anglash imkonini beruvchi ayrim tushunchalarga izoh berib o'tamiz. Odatda, biz ichki va tashqi migratsiya tusunchlariga tez-tez ro'baro' kelamiz. Ammo amalda ularni o'zaro chalkashtirish holatlari ham uchrab turadi.

Ichki migratsiya – muayyan bir davlat ichida turli sababalarga ko'ra, aholining u yoki bu mintaqaga vaqtinchalik yoki doimiy ko'chishi, joylashuvidir. Ichki migratsiya deganda, kishilarning bir davlat hududida joylashgan iqtisodiy-jug'rofiy yoki ma'muriy-hududiy birliklari o'rtasida ko'chib yurishlari tushuniladi. Ichki migratsiya ikki turga, ya'ni qishloq va shahar ahli migratsiyasiga ajratiladi. *Qishloq migratsiyasi* deganda, aholining doimiy yoki vaqtinchalik asosda yashash maqsadida qishloqdan shaharga yoki bir qishloqning aholi punktidan boshqasiga

E-ISSN 2181-1148
ISSN 2181-919X

ko'chishi tushuniladi. *Shahar migratsiyasi*da esa shahar ahlining doimiy yoki vaqtinchalik asosda yashash maqsadida bir shahardan ikkinchisiga yoki qishloq joylarga ko'chib o'tishi tushuniladi. Shu o'rinda, bir shahar yoki qishloq hududidagi ko'chishlar migratsiya jarayoni sifatida qaralmasligini ta'kidlash joiz.

Xalqaro migratsiya – davlatlar, turli mintaqalar o'rtasida aholining ko'chishini anglatadi. Tashqi migratsiyaga emigratsiya va immigratsiya misol bo'la oladi. *Emigratsiya* deganda, doimiy yoki vaqtinchalik asosda yashash maqsadida boshqa davlatga ko'chib o'tish tushuniladi va u aksariyat hollarda mazkur davlat fuqaroligini olish bilan bog'liq bo'ladi. *Immigratsiya* deganda esa, aksincha, boshqa davlat fuqarolarining doimiy yoki vaqtinchalik asosda yashash maqsadida muayyan davlatga kirib kelishi tushuniladi va bunda aksariyat hollarda yangi fuqarolikni olish jarayoni amalga oshiriladi. Shu o'rinda, reemigratsiya va repatriatsiya kabi tushunchalarga ham alohida to'xtalib o'tish maqsadga muvofiq. *Reemigratsiya* deganda, shaxsning avval chiqib ketgan davlati hududiga qaytib kelishi tushuniladi. *Repatriatsiya* esa shaxsning o'z etnik vataniga qaytib kelishidir. Tashqi migratsiya davlat chegarasining kechib o'tilishi bilan xarakterlanib, ikki xil sinfga ajratiladi – qit'alararo va qit'aning ichki migratsiyasi. Qit'aning ichki migratsiyasi ham, o'z navbatida, ikkiga, ya'ni davlatlararo va makromintaqalar o'rtasidagi migratsiyaga ajratiladi.

Tahlillar natijasida, biror mamlakatda bir yildan ortiq qolgan sayyoh bir qator davlatlardagi tegishli xizmatlar tomonidan migrant sifatida e'tirof etilishi, ammo shaxsning rasman migrant maqomini olishi uchun qancha muddat talab etilishi aniq qoida bilan mustahkamlab qo'yilmagani aniqlandi. BMT mezoniga ko'ra, xorijda 1 yildan ortiq vaqt davomida istiqomat qilgan shaxs xalqaro migrant maqomiga ega bo'lishi mumkin.

Tahlillar migratsion jarayonlarning kechishida muayyan o'zgarishlar kuzatilayotganini ko'rsatmoqda. Garchand, Yevropa, Shimoliy Amerika va Okeaniya davlatlari yuqori daromad manbayiga ega bo'lgan davlatlar sifatida migratsion oqimlarning muhim yo'nalishlari sifatida o'z o'rnini saqlab kelayotgan bo'lsada, migratsion tendensiyalarning diversifikatsiyalashayotganini ham unutmaslik kerak. Buni dunyoning muayyan mintaqalarida ishchi kuchiga bo'lgan ehtiyojning ortishi, global xarakterdagi ta'lim olish borasidagi imkoniyatlarning kengayib borayotgani hamda aholining inqiroz va mojarolar ta'sirida ko'chishga majbur bo'layotgani bilan bog'lash mumkin. Shu o'rinda ta'kidlash joizki, migrantlar gender tengligi, yoshi va ishchi kuchi bilan bog'liq xususiyatiga ko'ra muayyan tarkibiy o'zgarishlarni ham boshdan kechirmoqda.

Yillar kesimida o'tkazilgan qiyosiy tahlil asosida so'nggi yillarda migratsion oqimlarning o'sish sur'atlarida keskin o'sish kuzatilgan. Jumladan, 1990-yil (153,9 mln kishi) bilan o'zaro qiyoslaganda, 2024-yilga (304 mln kishi) kelib, migrantlar sonining 2 barobarga, 1960-yil (77,1 mln kishi) ko'rsatkichlari bilan solishtirganda esa migrantlar sonining to'rt barobarga ortgani aniqlangan (Rasm).

Aksariyat insonlar yuqori daromadli, barqaror iqtisodiy o'sish sur'atlariga ega bo'lgan hamda o'ziga xos ijtimoiy siyosat yuritib kelayotgan AQSH, Kanada va Yevropa mamlakatlarini o'zlari uchun qulay manzil sifatida tanlaydilar. So'nggi yillarda neft qazib chiqaruvchi Ko'rfaz davlatlari ham mazkur davlatlar safidan munosib joy egallamoqda. Bunda mavsumiy asosda yoki muayyan muddatga mehnat faoliyati bilan shug'ullanish istagida bo'lgan Osiyo davlatlariga mansub bo'lgan migrantlar faol jalb etilmoqda. BMT ma'lumotlariga ko'ra, 2024-yilda Yevropa va Shimoliy Amerikada istiqomat qiluvchi migrantlarning umumiy soni 155 million kishiga yetdi. Bu dunyodagi jami xalqaro migrantlarning 51 foizini tashkil etadi (Jadval).

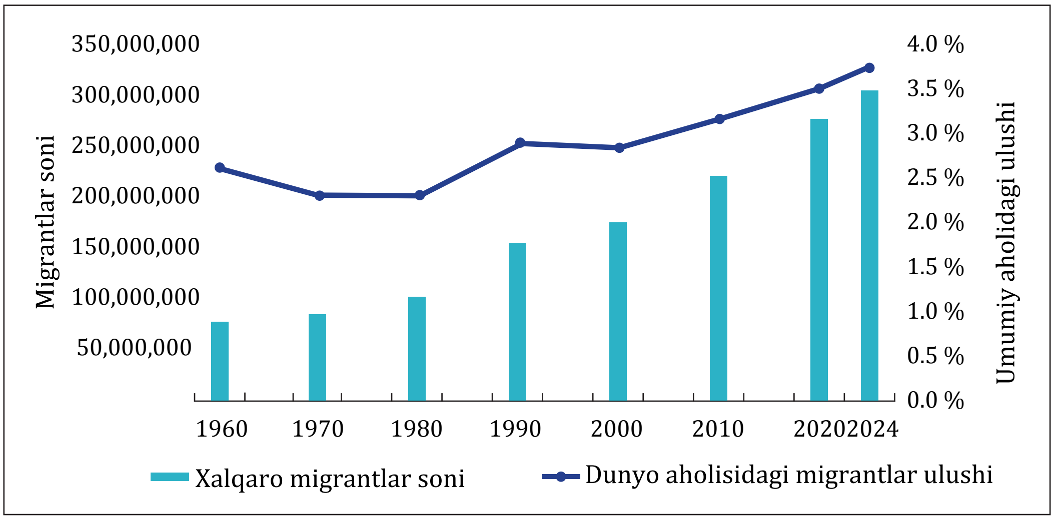

Rasm. Dunyo migrantlarining soni va ularning umumiy aholidagi ulushi, 1960–2024-yillar

Manba: *Migration Policy Institute (MPI) tabulation of data from the United Nations Department of Economic and Social Affairs (UN DESA)*

Migratsion oqimlarning navbatdagi muhim yo'nalishlari Shimoliy Afrika va G'arbiy Osiyo mintaqalari hissasiga to'g'ri keladi. Hisob-kitoblarga ko'ra, mazkur hududlarda jami xalqaro migrantlarning **18 foizi** istiqomat qilmoqda. Ushbu ko'rsatkichlarni quyida keltirilgan raqamli ma'lumotlar ham tasdiqlaydi (jadval).

Jadval

Xalqaro migrantlarning hududlar bo'yicha taqsimoti va ulushi, 2024-yil

Manzil (Hudud)	Migrantlar soni	Xalqaro migrantlar umumiy sonidagi ulushi (%)
XALQARO MIGRANTLARNING UMUMIY SONI	304 022 000	100,0
Yevropa va Shimoliy Amerika	155 259 000	51,1
Shimoliy Afrika va G'arbiy Osiyo	54 086 000	17,8
Sahroi Kabirdan janubdagi Afrika (Sub-Sahara Afrikasi)	24 306 000	8,0
Sharqiy va Janubi-Sharqiy Osiyo	22 589 000	7,4
Markaziy va Janubiy Osiyo	20 370 000	6,7
Lotin Amerikasi va Karib havzasi	17 511 000	5,8
Avstraliya va Yangi Zelandiya	9 579 000	3,2
Okeaniya (Avstraliya va Yangi Zelandiyadan tashqari)	322 000	0,1

Izoh: "Shimoliy Amerika" tarkibiga Bermud orollari, Kanada, Grenlandiya, Sen-Pyer va Mikelon hamda AQSH kiradi. Yuqoridagi jadvalda ko'rsatilgan har bir mintaqa tarkibiga qaysi davlatlar kirishini ko'rish uchun bu yerni bosing.

Manba: *MPI tabulation of data from UN DESA Population Division, "International Migrant Stock 2024*

AQSH hanuz dunyo mamlakatlari ichida migrantlarni o'ziga jalb qiluvchi asosiy manzil sifatidagi mavqeyini saqlab kelmoqda. Zotan, 2024-yil uchun olingan ma'lumotlarga ko'ra, dunyo miqyosidagi migrantlarning 17,2 foizi aynan mazkur davlat hissasiga

to‘g‘ri keladi. Shu o‘rinda ta’kidlash joizki, ayni paytda AQSHda dunyo aholisining 4,2 foizi istiqomat qiladi. Bir so‘z bilan aytganda, BMT hisoblariga ko‘ra, AQSH hududida yashab kelayotgan migrantlar (52 mln kishi) soni quyida keltirilgan davlatlardagi migrantlarning umumiy soni (51,5 mln kishi) dan ham yuqoriligicha qolmoqda, bular: Germaniya (2024-yilda migrantlarning umumiy soni 16,8 mln kishini, ya’ni dunyo miqyosidagi migrantlarning 5,5 foizini tashkil etgan), Saudiya Arabistoni (13,7 mln kishi, ya’ni "4,5 foiz), Buyuk Britaniya (11,8 mln kishi, ya’ni 3,9 foiz) va Fransiya (9,2 mln kishi, ya’ni 3 foiz) (Migration Policy Institute, 2025).

Umuman olganda, maqolamiz doirasidagi ilmiy-amaliy natijalar sifatida AQSHda migratsiya siyosatida ijroiya hokimiyatining ta’siri tobora ortib borayotgani, partiyalar o‘rtasidagi ziddiyatlar yuzaga kelayotgani bois, qonunchilik islohotlarini izchil tarzda davom ettirish qiyin kechayotgani hamda xavfsizlik yondashuvi ustuvorligi insonparvarlik tamoyillariga zid tendensiyalarning kuchayishiga xizmat qilayotganini keltirish mumkin.

Muhokama

Ta’kidlash joizki, ayni paytda AQSH va Yevropa davlatlari migrantlarni yetkazib beruvchi donor davlatlar sifatida ham yetakchilik qilib kelmoqdalar. Zero, xalqaro miqyosdagi emigrantlarning 22 foizi aynan AQSH va Yevropa davlatlari hissasiga to‘g‘ri keladi. Markaziy va Janubiy Osiyo davlatlari esa bu borada ikkinchi hamda Lotin Amerikasi va Karib havzasidagi davlatlar uchinchi o‘rinni egallaydilar. Mazkur ro‘yxatda keltirilgan davlatlar orasida Hindiston yetakchilik qiladi. 2024-yil yakunlariga ko‘ra, mazkur davlat hissasiga 18,5 mln emigrant to‘g‘ri kelgan. Keyingi o‘rinlarni esa Xitoy (11,7 mln kishi), Meksika (11,6 mln kishi), Ukraina (9,8 mln kishi) va Rossiya (9,1 mln kishi) egallagan.

Ma’lumki, migrantlarning katta qismini mehnat migrantlari tashkil etadi. Xalqaro mehnat tashkiloti ma’lumotlariga ko‘ra, 2022-yilda mehnat migrantlarining umumiy soni 167,7 mln kishini tashkil etgan. Mehnat muhojirlari turli malaka va kasb egalari bo‘lib, ularning aksariyat qismi qishloq xo‘jaligi, qurilish va turizm kabi sohalarda faoliyat yuritib kelmoqdalar. Ularning orasida ishga layoqatli bo‘lganlar (15 yosh va undan kattalar)ning umumiy soni 66 foizni tashkil etadi. Mehnat muhojirlarining 61 foizi (102,7 mln kishi) erkaklar hamda 39 foizi ayollardan iborat.

So‘nggi yillarda ta’lim migrantlarining ham salmog‘i ortgan. Xususan, Xalqaro ta’lim instituti tomonidan berilgan ma’lumotlarga ko‘ra, 2024-yilda o‘z davlati hududidan tashqarida tahsil olgan talabalarning umumiy soni 6,9 mln kishini tashkil etgan. 2014-yilda mazkur ko‘rsatkich 4,5 mln kishiga yetgan. Talaba yoshlarni o‘ziga jalb qiluvchi asosiy davlatlar sirasiga AQSH (1,1 mln kishi), Kanada (843 ming kishi), Buyuk Britaniya (759 ming kishi), Avstraliya (437 ming kishi) va Fransiya (412 ming kishi) kabilarni kiritish mumkin. Umumiy hisobda, mazkur davlatlar hissasiga dunyo miqyosidagi ta’lim migrantlarining 52 foizi to‘g‘ri keladi.

Shu o‘rinda ko‘chib yuruvchilar orasida majburiy migrantlarning ham salmog‘i yuqori ekanini ta’kidlash joiz. Jumladan, BMTning Qochoqlar masalalari bo‘yicha Oliy komissarligi boshqarmasi tomonidan 2024-yilda xalqaro miqyosda majburiy ko‘chirilganlar (shu jumladan, qochoqlar, siyosiy boshpana izlovchilar, ichki ko‘chirilganlar, BMTning Qochoqlar masalalari bo‘yicha Oliy komissarligi boshqarmasi mandati ostida joylashgan qochoqlar hamda xalqaro himoyaga muhtoj bo‘lgan boshqa toifadagi shaxslar)ning umumiy soni 123,2 mln kishidan oshgani ma’lum qilingan.

Migrantlarning tarkibiy tuzilishi ham alohida qiziqish uyg‘otishi tabiiy. Shu boisdan, tadqiqotimiz doirasida masalaning ushbu jihatiga ham alohida e’tibor qaratilgan. 2024-yil yakunlari yuzasidan BMT tomoni-

dan berilgan ma'lumotlarga ko'ra, xalqaro migrantlarning 48 foizi (146 mln kishi)ni xotin-qizlar tashkil etgan. 2010-yil bilan qiyoslaganda, ularning umumiy soni 35,5 foizga ortgan. 2010-yilda mazkur ko'rsatkich 108 mln kishini tashkil etgan. Erkaklar ulushi esa shu davr mobaynida 39,5 foizga ortgani kuzatilgan. Shu o'rinda, migrantlar orasida bolalar ulushi xususida ham qisqacha to'xtalib o'tish maqsadga muvofiq. 2020-yil yakunlari yuzasidan BMT tomonidan taqdim etilgan ma'lumotlar asosida migrantlarning 13 foizi (35,5 mln kishi)ni 18 yoshga to'lmagan bolalar tashkil etgani anqlangan (Guijosa-Torres, 2025). Ushbu davrda xalqaro migrantlarning umumiy soni 280,6 mln kishini tashkil etgan. Ushbu ko'rsatkich kuzatuvlar tarixidagi eng yuqori ko'rsatkich sifatida baholangan.

Bir qator davlatlar tomonidan migratsion oqimlarni boshqarish va tartibga solish borasida o'ziga xos tajriba orttirilgan. Tahlillar migrantlarni o'ziga jalb qiluvchi asosiy manzillardan biri sifatida AQSH yetakchilik qilayotganini ko'rsatmoqda. Shu boisdan, mazkur davlatning migratsion jarayonlarni huquqiy jihatdan tartibga solish va boshqarish borasidagi tajribasini o'rganish alohida ahamiyat kasb etadi. Shunga ko'ra, tadqiqotimiz obyekti sifatida aynan AQSH tanlab olinan.

Ma'lumki, AQSH tarixida ko'plab migratsion oqimlarning harakatlanganini kuzatish mumkin. Shu boisdan mazkur davlatning mazkur jarayonni huquqiy jihatdan tartibga solish borasidagi o'ziga xos boy tajribasi va huquqiy asoslari mavjud. Ammo XXI asr boshlariga kelib, migratsion jarayonlarning kelib chiqish sabablari, ularning harakatlanish trayektoriyasi, tabiati va oqibatlarining namoyon bo'lish xususiyatida muayyan o'zgarishlar kuzatildi. Garchand federal hukumat vakillari mavjud qonunchilik normalariga tayangan holda migratsion siyosat yuritishga intilgan bo'lsalar-da, jamoatchilik orasida milliy xavfsizlikni ta'minlash nuqtayi nazaridan norozilik kayfiyatining tobora ortib borgani kuzatildi. Tabiiyki, mavjud holat yangicha yondashuvlarni ishlab chiqish zaruratini yuzaga keltirdi.

Qora tanli va Lotin Amerikasi xalqlariga mansub bo'lgan ishchi muhojirlarning ijtimoiy ta'minoti masalalari bilan shug'ullangan olim Brayan Uordning fikricha, 2001-yil 11-sentyabr voqealari migratsion jarayonlarni tartibga solish borasidagi talablarning yangi to'lqinini shakllantirdi. Natijada kichik Jorj Bush ma'muriyati tomonidan 2005- va 2007-yillar oralig'ida migratsiya siyosatini yuritish borasidagi 3 xil shakldagi qonun loyihalari ishlab chiqilgan bo'lsa-da, ular qisqa vaqt ichida rad etildi. Ulardan biri 2006-yilda ko'pgina muhokamalarga sabab bo'lgan Umumqamrovli migratsiya qonuni edi. Unga ko'ra, chegara hududlarini mustahkamlash va migratsiyaga oid sanksiyalarni kuchaytirish, xorijlik ishchilarni mavsumiy ishlarga jalb qilish dasturlarini ishlab chiqish hamda 5 yil davomida AQSHda mehnat faoliyatini olib borayotgan migrantlarga doimiy asosda istiqomat qiluvchi shaxs maqomini berish asoslarini mustaqkamlash ko'zda tutilgan (United States Congress, 2006). Garchand mazkur choralar Kongress tomonidan ma'qullanmagan bo'lsa-da, u milliy xavfsizlikni ta'minlash, immigrant va emmigrantlar uchun erkin harakatlanish imkonini yaratish zarurati yuzaga kelganini ko'rsatib berdi. Zotan, J. Bush ma'muriyati davrida migratsion siyosatning isloh etilmaganligi, bu borada diskriminatsion siyosat yuritilishiga sabab bo'lgan edi. Buni 2001-yil 11-sentyabr voqealaridan so'ng kuchli ta'qib ostida qolgan musulmon jamoalari misolida ham ko'rish mumkin.

2009-yilning yanvar oyida hokimiyat tepasiga kelgan Barak Obama davrida ham migratsion siyosatni isloh qilish masalasi kun tartibidan muhim o'rin egalladi. Buni 2011-yilda ishlab chiqilgan "Voyaga yetmagan xorijlik bolalarni rivojlantirish, ko'mak berish va ta'limga yo'naltirish to'g'risida"gi (American Immigration Council, 2024) qonun loyihasi misolida ko'rish mumkin. Mazkur qonunning qabul qilinishi muhojirlarning

farzandlariga doimiy yashash huquqini qo‘lga kiritish imkonini taqdim etishi kutilgan edi. Ammo mazkur hujjat ham Kongress tomonidan rad etildi. Shundan so‘ng, B. Obama tomonidan "Bolalik davrida kirib kelgan yoshlarga nisbatan kechiktirilgan choralar to‘g‘risida"gi (Benenson, 2024) qonuni imzolanadi. Uning qabul qilinishi natijasida 2007-yilning 15-iyuniga qadar AQSHga kirib kelgan bola (16 yoshga to‘lmagan)larning muayyan muddatga deportatsiya qilinishiga chek qo‘yish hamda ularning bandligini ta’minlash imkonini berdi. Biroq mazkur qonun bilan fuqarolikka ega bo‘lish asoslari mustahkamlab qo‘yilmagan. Ta’kidlash joizki, Kongress tomonidan DREAM Act qonunining rad etilishi hamda migratsion siyosatni isloh qilishda DACA Act qonuniga tayanilishi bilan bog‘liq holatlar, AQSHning migratsion siyosatini isloh qilish borasida siyosatchilar o‘rtasida keskin kurash va qarama-qarshiliklar mavjudligini ko‘rsatib berdi.

B. Obamaning ikki muddatli prezidentlik davrida avvalgi davlat rahbarlari davrida kuzatilmagan keng ko‘lamli (3 mln ga yaqin shaxs) deportatsiyalarning amalga oshirilishi, DACA Actning kutilgan natijalarga olib kelmaganini yana biri karra tasdiqladi. Garchand davlat rahbari DACA Act doirasida migrantlarning doimiy yashash huquqlarini ta’minlashga intilgan bo‘lsa-da, amalda ularni qo‘lga olish va deportatsiya qilish holatlariga chek qo‘yilmadi.

Donald Trampning birinchi prezidentlik muddati (2017–2021-yillar) keng ko‘lamli migratsion islohotlar davri bo‘ldi. D. Trampning prezidentlik kampaniyasi doirasida migratsiya siyosatiga oid bir qator hujjatlar imzolandi. Jumladan, 2017-yilda davlat rahbari tomonidan ko‘psonli musulmon aholisiga ega bo‘lgan davlat vakillarining AQSHga kirib kelishini taqiqlovchi 13769-sonli farmon (Presidents’ Alliance on Higher Education and Immigration, 2024) hamda AQSH va Meksika o‘rtasidagi chegara hududi bo‘ylab devor barpo etish to‘g‘risidagi 13767-sonli farmonlar (The New York Times, 2023) imzolandi.

2021-yilda hokimiyat tepasiga kelgan J. Bayden ma’muriyati davrida migratsiya siyosatiga oid 605 ta farmon chiqarildi. E’tiborga molik jihati shundaki, Donald Tramp o‘zining navbatdagi prezidentlik muddatining 11 oyi davomida migratsiya siyosatiga oid 170 dan ziyod ijroiya farmonlarini chiqarishga muvaffaq bo‘lgan. J. Bayden, B. Obama (birinchi prezidentlik muddati) va Kichik J. Bush (birinchi prezidentlik muddati)larning to‘rt yillik faoliyati sarhisobi nuqtayi nazaridan o‘zaro qiyoslagan holda, ular tomonidan shu vaqt davomida chiqarilgan farmonlar soni 162, 147 va 173 tani tashkil etganiga guvoh bo‘lish mumkin (American Presidency Project, 2025).

2017-yilda Tramp ma’muriyati tomonidan DACA Actni bekor qilish yuzasidan axborot tarqatilib, bu boradagi sa’y-harakatlar boshlab yuboriladi. Ammo 2020-yilda Oliy Sudga kelib tushgan ko‘psonli murojaatlar yuzasidan Tramp ma’muriyatining "iddaosi" asossiz deb topilib, dasturni bekor qilish masalasi rad etiladi. Ayni paytga qadar, mazkur masalaga to‘laqonli yechim topilmagan bo‘lib, u hanuzgacha tomonlar o‘rtasida keng bahs va munozaralarga sabab bo‘lib kelmoqda (MALDEF, 2024). So‘nggi vaqtlarda DACA bilan bog‘liq holda qonunchilikda yuz berayotgan o‘zgarishlar, AQSH migratsion siyosatining tobora beqaror hususiyat kasb etib borayotganini anglatadi. Migratsiyaga oid qonunchilikda tezkor sur’atlarda yuz berayotgan "yangilanishlar" ko‘plab chalkashliklarni keltirib chiqarish barobarida ko‘psonli muhojirlarning AQSH bilan bog‘liq bo‘lgan kelgusidagi taqdiri borasidagi ishonchsizlik kayfiyatini kuchaytirmoqda.

2024-yilda D. Trampning saylovoldi kampaniyasi doirasida ilgari surilgan antiimmigratsion dasturi demokratlar va respublikachilar o‘rtasidagi ko‘plab bahs va munozalarga sabab bo‘ldi. Unga ko‘ra, migratsiyaga milliy xavfsizlik va iqtisodiyotga tahdid sifatida qaralgan. Umuman olganda, 2010–2020-yillar

oralig‘ida o‘tkazilgan migratsion islohotlar turli siyosiy partiyalar o‘rtasidagi ziddiyatlarning kuchayishiga xizmat qildi, desak xato bo‘lmaydi. Respublikachilar bu borada, odatda, cheklovlarga asoslangan antiimmigratsion qarashlarni ilgari surgan bo‘lsalar, demokratlar nisbatan inklyuziv islohotlarning tarafdori sifatida maydonga chiqqanlar.

J. Bayden ma’muriyati davrida ham migratsion siyosatga doir bir qator qonunchilik normalari ishlab chiqildi. Ammo ularning muayyan qismi bir-birini inkor qilgani bois, amalda chalkashliklar kuzatildi. Jumladan, 2023-yilda insonparvarlik prinsiplari nuqtayi nazaridan muqaddam hibsga olingan Kuba, Gaiti va Nikaragua fuqarolarini muddatidan avval muayyan shartlar asosida ozod qilishga qaror qilingan. Ammo ayni paytda AQSHning Bojxona va chegara xizmati ilovasi asosida ro‘yxatdan o‘tmagan shaxslarning boshpanaga ega bo‘lish maqsadida AQSH va Meksika chegaralarini kesib o‘tishi bilan bog‘liq cheklovlar joriy etildi (Migration Policy Institute, 2024). Demokratlar va respublikachilar o‘rtasida davom etayotgan ixtiloflar noqonuniy muhojirlarning AQSH jamiyatiga integratsiyalashuvini ta’minlashga xizmat qiluvchi qonunchilik normalarini ishlab chiqish imkonini cheklaydi. Bu esa o‘z navbatida ularning sog‘liqni saqlash kabi xizmatlardan foydalanish imkonini cheklaydi.

Xulosa

Yuqorida o‘tkazilgan tahlil asosida XXI asrda AQSHda yuritilgan migratsion siyosatning shakllanish bosqichlari va o‘ziga xos jihatlari o‘rganildi. Bugungi kunda amalda bo‘lgan mazkur siyosatning mazmuni davlatning iqtisodiy va siyosiy manfaatlari nuqtayi nazaridan hamda irqiy qarashlar ta’sirida shakllanayotganini ko‘rish mumkin. 1882-yilgi “Xitoyliklarni cheklash to‘g‘risida”gi qonun (National Archives, 1882), 1924-yilgi “Migratsiya to‘g‘risida”gi qonun (*Immigration Act*), “Bolalik davrida kirib kelgan yoshlarga nisbatan kechiktirilgan choralar to‘g‘risida”gi (Benenson, 2024) qonun hamda 42-bo‘lim (Kaiser Family Foundation, 2025) ning qabul qilinishi migratsion islohotlarning davom etayotganini ko‘rsatgan bo‘lsa-da, amalda mavjud muammoni to‘laqonli hal qilish imkonini bermadi. AQSH migratsion siyosati atrofida yuzaga kelgan ixtiloflarning zamirida bir qator muhim va o‘zaro bog‘liq bo‘lgan masalalar ko‘ndalang yotganini ko‘rishimiz mumkin.

Birinchidan, Kongress bilan o‘zaro kelishish imkonini chetlab o‘tish orqali migratsiyaga oid qabul qilinayotgan qarorlar ijrosini ta’minlashda ijroiya hokimiyati o‘rni va ahamiyatining tobora ortib borayotgani. Bu esa migratsiya siyosatini yuritish borasidagi vakolatlarning bosqichma-bosqich tarzda ijroiya hokimiyatiga o‘tkazilayotganini ko‘rsatadi.

Ikkinchidan, respublikachi va demokratlarning hech biri o‘ziga xos, izchil migratsion islohotlarni amalga oshira olmagan bo‘lsa-da, ularning har biri o‘z qarashlariga nisbatan qat’iy pozitsiyasini saqlab qolgan. Bunda Respublikachilar partiyasining muayyan ma’noda antiimmigratsion, Demokratlar partiyasining esa nisbatan proimmigratsion siyosat yuritish talabi bilan chiqayotganini ko‘rishimiz mumkin.

Uchinchidan, noqonuniy migrantlarga tibbiy xizmat ko‘rsatish imkoni cheklangan bo‘lib, u noqonuniy migrantlarning boshpana olish huquqini cheklovchi me’yorlar doirasi bilan qamrab olingan.

To‘rtinchidan, Kongressda turli qarama-qarshiliklar kuzatilayotgani bois, migratsiyaga oid qonunchilikni isloh qilish jarayoni turg‘unlik davrini boshdan kechirmoqda. Bu esa, o‘z navbatida, qonunchilikni amaliyotga tatbiq etishda bir qator muammolarni keltirib chiqarmoqda.

Beshinchidan, migratsiyaga milliy va iqtisodiy xavfsizlikka tahdid soluvchi omil sifatida qaralishi jamiyatda antiimmigratsion kayfiyatning kuchayishi hamda insonparvarlik tamoyillariga asoslangan islohotlarning izchil tarzda kechishiga o‘zining salbiy ta’sirini ko‘rsatmoqda.

Olib borilgan taqdidot natijalariga ko‘ra, AQSHning migratsion jarayonlarni huquqiy tartibga solish borasidagi mavjud muammolarini bartaraf etish yuzasidan bir qator takliflarni ilgari surish maqsadga muvofiq deb hisoblayman:

– migratsiyaga oid davlat siyosati samaradorligini oshirish maqsadida qaror qabul qilish va ijrosini ta’minlash jarayonida Kongress vakolatlarini bosqichma-bosqich tarzda oshirib borish;

– migratsion jarayonlarni huquqiy jihatdan tartibga solishda inson manfaatlarini, xususan, bola huquqlarini ta’minlash nuqtayi nazaridan Respublikachi va Demokratlar partiyalarining yakdil to‘xtamga kelish imkonini yaratish;

– xalqaro huquqning umume’tirof etilgan prinsiplariga tayangan holda, noqonuniy migrantlarga tibbiy xizmat ko‘rsatish amaliyotini joriy qilish;

– aksariyat hollarda migratsiyaga salbiy omil sifatida qaraladi. Ammo amalda uning bir qator ijobiy jihatlarga ega ekanligini ham ta’kidlash joiz. Jumladan, qabul qiluvchi davlatlarga tashrif buyuruvchi migrantlar orasida muayyan sohaning yetuk vakillari, jumladan, olimlar, tibbiyot sohasi vakillari va sportchilar ham bo‘lishi va ular davlat ravnaqiga munosib hissa qo‘shishi, shuningdek, arzon ishchi kuchi sifatida davlat byudjetining tejalishiga munosib hissa qo‘shishi mumkin bo‘lgan migrantlar ham tashrif buyuradilar. Shunga ko‘ra, mahalliy aholiga ularning afzallik jihatlari haqidagi qarashlarni singdirish va shu yo‘l bilan insonparvarlik tamoyillariga asoslangan islohotlarning izchil tarzda kechishiga munosib hissa qo‘shish mumkin bo‘ladi.

AQSH tarixida migratsiyaga oid davlat siyosatining jadal rivojlanish bosqichi aynan XX asrga to‘g‘ri keladi. Ushbu davrda Kongressning faol ishtiroki ostida yirik migratsion islohotlar amalga oshirildi. Xususan, 1965-yildagi “Migratsiya va fuqarolik to‘g‘risida”gi qonun (*Immigration and Nationality Act*)ga kiritilgan asosiy o‘zgartishlar bunga yaqqol misol bo‘la oladi. Biroq XXI asrga kelib, migratsiya siyosatiga oid muhim hujjatlarni qabul qilishda qonun chiqaruvchi hokimiyat (Kongress) jiddiy boshi berk ko‘chaga kirib qoldi. Natijada, ushbu sohani tartibga solishda ijroiya hokimiyatining nufuzi va vakolatlari sezilarli darajada ortdi. B. Obama tomonidan *DACA* dasturining joriy etilishi, D. Tramp tomonidan chegara devorini barpo etish tashabbusi va qat’iy choralar hamda J. Bayden davrida 42-bo‘lim (Kaiser Family Foundation, 2025) bilan bog‘liq tartibotlarning qo‘llanishi kabilar migratsiya siyosatini belgilash tizginlari tobora ijroiya hokimiyati qo‘liga o‘tib borayotganidan dalolat beradi. Federal hukumat darajasidagi bunday institutsional o‘zgarishlar AQSHning migratsion siyosatining beqaror va o‘zgaruvchan xarakterga ega bo‘lib qolishiga zamin yaratmoqda.

AQSHning ikki asrlik migratsiya siyosati tahlili shuni ko‘rsatadiki, ushbu jarayon doimo milliy manfaatlarga asoslangan. Xususan, XX asrning birinchi yarmida (masalan, 1924-yilda Bracero dasturi doirasida qabul qilingan “Migratsiya to‘g‘risida”gi qonun) migratsiya oqimi asosan iqtisodiy samaradorlik hamda muayyan irqiy xususiyatlar ta’sirida tartibga solingan. Bundan farqli o‘laroq, XXI asrda AQSH migratsiya siyosatining o‘zagini terrorizmga qarshi kurash, chegara hududlari mudofaasini kuchaytirish va turli yuqumli kasalliklar tarqalishining oldini olish bilan bog‘liq xavf-xatarlarga qarshi kurash g‘oyasi tashkil etmoqda. 2001-yil 11-sentyabr voqealaridan so‘ng, migrantlarga nisbatan yondashuv tubdan o‘zgardi: endilikda ular milliy xavfsizlikka potensial tahdid sifatida ko‘rila boshlandi. Buning natijasida chegara nazorati misli ko‘rilmagan darajada kuchaytirildi, migrantlarni hibsga olish va deportatsiya qilish ko‘rsatkichlari esa keskin ortdi.

Migratsiya sohasidagi islohotlarning tub zamirida kishilarni ta’qib qilish yoki ularning erkin harakatlanishiga to‘sqinlik qiluvchi byurokratik g‘ovlarni yuzaga keltirish emas, balki inson qadr-qimmatini ulug‘lash,

mavjud salohiyatni roʻyobga chiqarish va davlat ravnaqiga hissa qoʻshishga xizmat qiluvchi choralar mujassam boʻlishi lozim. Bunda muhojirlarga huquqiy yordam koʻrsatish va sogʻliqni saqlash tizimidan toʻlaqonli foydalanish imkoniyatini yaratish, migrantlarning yoshi, millati yoki kelib chiqishidan qatʼi nazar, barchaga oʻzaro teng asoslarda fuqarolikka ega boʻlish huquqini taqdim etish imkonini yaratish, jamiyat hayotiga moslashish jarayonini soddalashtirish orqali ularning ijtimoiy-iqtisodiy faolligini oshirish kabi masalalarga ustuvorlik berish muhim sanaladi.

REFERENCES

1. Aatola, M. (2018). *Societal security: In the Baltic Sea region*. Latvian Institute of International Affairs.
2. Abdullaev, E. (2008). Trudovaya migratsiya kak fenomen razvivayushchegosya obshchestva *[Labor migration as a phenomenon of a developing society]*. In *Trudovaya migratsiya v Respublike Uzbekistan: Sotsialnye, pravovye i gendernye aspekty [Labor migration in the Republic of Uzbekistan: Social, legal and gender aspects].* UNDP.
3. Abdullayev, N. (2022). *Xavfsizlik va barqarorlikka tahdidlar sharoitida Suriyaning siyosiy transformatsiyasi [Political transformation of Syria under conditions of threats to security and stability]* (*Doctoral dissertation*). NUU.
4. Abdurahmonova, G. (2017). *Aholini munosib mehnat tamoyillari asosida ish bilan taʼminlash [Ensuring employment based on decent work principles]*. Iqtisodiyot.
5. Acharya, A. (1997). *The periphery as the core: The third world and security studies.* UCL Press.
6. American Immigration Council. (2024). *The Dream Act: An overview. The Dream Act, DACA, and other policies designed to protect Dreamers*. https://www.americanimmigrationcouncil.org/fact-sheet/dream-act-overview/
7. American Presidency Project. (2025, February 18). *Trump's first 100 days in 2025*. https://www.presidency.ucsb.edu/analyses/trumps-first-100-days-2025
8. Amirova, D. (2016). Regulirovanie migratsionnykh protsessov kak faktor obespecheniya natsionalnoy bezopasnosti strany [Regulation of migration processes as a factor in ensuring national security of the country]. *Modern Scientific Research and Innovation*, (6), 889–893.
9. Andrijasevic, R. (2012). *Migration, agency and citizenship in sex trafficking*. Palgrave Macmillan.
10. Angenendt, S. (2008). *International migration – Just a matter of state security.* Foundation for European Progressive Studies.
11. Bayefsky, A. (2016). *Human rights and refugees, internally displaced persons and migrant workers*. Martinus Nijhoff.
12. Benenson, L. (2024, May 21). *Fact sheet: Deferred Action for Childhood Arrivals (DACA)*. Forum Together. https://forumtogether.org/article/fact-sheet-on-deferred-action-for-childhood-arrivals-daca/
13. Betts, A. (2009). *Protection by Persuasion: International Cooperation in the Refugee Regime*. Cornell University Press.
14. Betts, A. (2017). *A fair share: Refugees and responsibility sharing*. Author.
15. Boʻronov, S. M. (2020). *Afgʻonistonda vaziyatni barqarorlashtirish jarayonida Oʻzbekiston ishtirokining geosiyosiy jihatlari [Geopolitical aspects of Uzbekistan's participation in stabilizing the situation in Afghanistan]* (*Doctoral dissertation*). TSOUS.
16. Bobokulov, I. (2011). *Xavfsizlik asoslari [Fundamentals of security].* UWED.
17. Burton, J. W. (1993). *Conflict: Human needs theory*. Macmillan.
18. Buzan, B. (2007). *People, states and fear*. Harvester Wheatsheaf.

19. Carens, J. (2013). *The ethics of immigration*. Oxford University Press.

20. Encyclopaedia Britannica. (2026). *Human migration*. https://www.britannica.com/topic/human-migration

21. G'oyibnazarov, Sh. (2021). *Islom terrorizmga qarshi [Islam against terrorism]*. Uzbekistan.

22. Gautam, P. K. (2004). *National security: A primer*. Knowledge World.

23. Giddens, A. (1987). *The nation-state and violence*. University of California Press.

24. Greenwood, M. (1997). *Internal migration in developed countries*. Elsevier.

25. Guijosa-Torres, Y. (2025, August 27). *Federal immigration policy in the United States: Historical legacies and modern trends*. Human Rights Research Center. https://www.humanrightsresearch.org/post/federal-immigration-policy-in-the-united-states-historical-legacies-and-modern-trends

26. Guiraudon, V. (2001). *Controlling a new migration world*. Routledge.

27. Huddleston, T. (2011). *Migrant integration policy*. Migration Policy Group.

28. Jiyoung, S. (2015). *Irregular migration and human security in East Asia*. Routledge.

29. Jo'rayev, T. (2007a). *Milliy davlatchilik: Xavfsizlik va barqarorlik [National statehood: Security and stability].* Akademiya.

30. Jo'rayev, T. (2007b). *Milliy manfaatlar va milliy xavfsizlik [National interests and national security].* Akademiya.

31. Kaiser Family Foundation. (2025). *Title 42 and its impact on immigration and migrant families.* https://www.kff.org/racial-equity-and-health-policy/title-42-and-its-impact-on-immigration-and-migrant-families/

32. Karimov, F. (2020). *Yaqin Sharqda etnik kurdlar muammosi [The problem of ethnic Kurds in the Middle East].* Lesson Press.

33. Koser, K. (2007). *International migration: A very short introduction*. Oxford University Press.

34. Lazaridis, G. (2015). *International migration into Europe: From subjects to abjects*. Palgrave Macmillan.

35. Madaminova, D. (2025). *Migratsiya omilining xavfsizlik masalalariga ta'siri [The impact of migration factors on security issues]*. Impress Media.

36. Maksakova, L. (2022). Mobilnost chelovecheskogo kapitala: tekushchie trendy i gosudarstvennaya politika Respubliki Uzbekistan *[Human capital mobility: Current trends and state policy of the Republic of Uzbekistan]*. In *Migratsii v Tsentral'noy Azii i Rossii: mobil'nost chelovecheskogo kapitala [Migration in Central Asia and Russia: Human capital mobility]* (pp. 89–108). ER-graf.

37. MALDEF. (2024, September 17). *Status of Texas v. United States (DACA)*. https://www.maldef.org/2024/09/status-of-texas-v-united-states-daca-2/

38. Marcelo, M. (2019). *Humanitarianism and mass migration: Confronting the world crisis*. California Press.

39. Merriam-Webster. (n.d.). *Migrate*. https://www.merriam-webster.com/dictionary/migrate

40. Migration Policy Institute. (2024). *Biden's mixed immigration legacy: Border challenges overshadowed modernization advances*. https://www.migrationpolicy.org/article/biden-immigration-legacy

41. Migration Policy Institute. (2025, August 26). *Top statistics on global migration and migrants*. https://www.migrationpolicy.org/article/top-statistics-global-migration-migrants-2025

42. Muydinov, D. (2019). *Hozirgi zamon migratsion jarayonlarning jamiyat barqarorligiga ta'siri (GFR misolida) [The impact of contemporary migration processes on societal stability: The case of Germany]* (Doctoral dissertation). TSOUS.

43. National Archives. (1882). *Chinese Exclusion Act*. https://www.archives.gov/milestone-documents/chinese-exclusion-act

44. Nuritdinov, M. (1998). *Islom: Bag'rikenglik va mutaassiblik [Islam: Tolerance and fanaticism].*TSTU.

45. Orton, A. (2012). *Building migrants' belonging through positive interactions*. Council of Europe.

46. Presidents' Alliance on Higher Education and Immigration. (2024). *Overview of Trump administration immigration policies and their impact on students and campuses, 2017–2021*. https://www.presidentsalliance.org/wp-content/uploads/2024/12/Overview-of-Trump-Administration-Immigration-Policies-2017-2021.pdf

47. Qodirova, Z. A. (2016). *Globallashuv sharoitida O'zbekistonning xalqaro mehnat bozoriga integratsiyalashuvi [Integration of Uzbekistan into the international labor market in the context of globalization]*. Iqtisodiyot.

48. Rajabova, M. (2000). *Diniy ekstremizm va terrorchilik [Religious extremism and terrorism].* Movarounnahr.

49. Rasulova, D. (2010). *Ishchi kuchi migratsiyasi rivojlanishining nazariy asoslari [Theoretical foundations of labor migration development]*. Moliya.

50. Ribakovskiy, L. (1987). *Migratsiya naseleniya: prognozi, faktori, politika [Population migration: forecasts, factors, policy].* Nauka.

51. Samarov, R. (2010). *Xavfsizlikning metodologik asoslari [Methodological foundations of security]*. Akademiya.

52. Shepherd, L. J. (2013). *Critical approaches to security*. Routledge.

53. The New York Times. (2023, May 14). *5 moments that defined Trump's record on immigration*. http://www.nytimes.com/2023/05/14/us/politics/trump-immigration-record.html

54. Triandafyllidou, A. (2021). *Migration and pandemics*. Ryerson University.

55. Tulepov, A. (2013). *Islom va aqidaparast oqimlar [Islam and fundamentalist movements]*. Sharq.

56. Umarova, N. (2006). *O'zbekiston demografik jarayonlari va aholi bandligi [Demographic processes and employment of the population in Uzbekistan]. NUU.*

57. Umurzakov, B. (2017). *Mehnat resurslari shakllanishi va taqsimlanishining hududiy xususiyatlari [Regional features of formation and distribution of labor resources]*. Lesson Press.

58. United States Congress. (2006). *S.2611 - Comprehensive Immigration Reform Act of 2006*. https://www.congress.gov/bill/109th-congress/senate-bill/2611

59. Ushakova, D. (2000). *Tolkoviy slovar russkogo yazika [Explanatory dictionary of the Russian language]* (Vol. 1). Moscow Publishers.

60. Waever, O. (1997). *Concepts of security*. Institute for Political Science.

61. Weiner, M. (1995). *The global migration crisis: Challenge to states and to human rights*. HarperCollins College Division.

62. Wickramasinghe, W. (2017). International migration and migration theories. *Social Affairs: A Journal for the Social Sciences, 5*(1), 13–32. https://www.researchgate.net/publication/312211237

63. Zolberg, R. (2001). *Global migrants, global refugees: Problems and solutions*. Berghahn Books.

E-ISSN 2181-1148
ISSN 2181-919X

YURIDIK FANLAR AXBOROTNOMASI
ВЕСТНИК ЮРИДИЧЕСКИХ НАУК
REVIEW OF LAW SCIENCES

Huquqiy ilmiy-amaliy jurnal
Правовой научно-практический журнал
Legal scientific-practical journal

2026-yil 1-son

VOLUME 10 / ISSUE 1 / 2026

DOI: HTTPS://DX.DOI.ORG/10.51788/TSUL.ROLS.2025.10.1.